

”Juttele eestis tai suomeks daže ryssäki käyb”

Ruslan Haarala

Suomessa sanalla Siperia on negatiivinen kaiku. Tieto Siperiasta yhdistetään maasta karkotettuihin vankeihin. Kautta aikojen Venäjä on käyttänyt Siperian aluetta karkotuspaikkana sekä venäläisille että muidenkin kansojen edustajille, kuten suomalaisille Suomesta, inkeriläisille Pietarin alueelta, tataareille, romanialaisille, virolaisille, karjalaisille, lättiläisille, liettualaisille, saksalaisille, ukrainalaisille, valkovenäläisille, kazakeille, uzbekille, juutalaisille ja monille muille. Osa heistä on ollut seudulle karkotettuja poliittisia vankeja tai törkeistä rikoksista tuomittuja, mutta osa heistä on kuulunut vapaihin siirtolaisiin.

Venäjällä ensimmäiset maininnat karkotetuista ovat vuodelta 1593. Karkotusjärjestelmä määriteltiin lainsäädännöllisesti vuon-

na 1649 tsaari Aleksei Mihailovitš Romanovin aikoina (1645-1675). Suomalaisia siirtolaisia oli Siperiassa jo 1700-luvun alkupuolella. Ensimmäisiksi Siperiaan joutuneiksi suomalaisiksi mainitaan Pultavan taistelussa (1709) vangeiksi otettuja ja Tobolskiin vietyjä Ruotsin armeijan sotilaita (Juntunen 1983, 9).

Lakiin tulleiden karkotuspykälien perusteella Suomesta alettiin karkottaa Siperiaan vuodesta 1826, ja karkotusjärjestelmä toimi vuosiin 1886-1888 saakka (Juntunen 1983, 37-38). Suomen suuriruhtinaskunta vastasi suomalaisten karkotettujen kuljetuskuluista, lupasi toimittaa luterilaisen papin ja uskonnollista kirjallisuutta karkotetuille ja pyysi Siperian viranomaisia toimittamaan sisäasiainministeriön kautta puolivuositain Suomen kenraalikuvernöörille selvitykset karkotetuista suomalaisista.

Karkotettuja sijoitettiin aluksi eri karkotuspaikkoihin. Ensin karkotetut luovutettiin Venäjän viranomaisille ja sen jälkeen heidät kuljetettiin seuraavaa reittiä: Viipuri - Pietari - Novgorod - Jekaterinburg - Tjumen - Tobolsk - Tara - Tomsk - Atšinsk - Krasnojarsk - Irkutsk - Nertšinsk (kartta 1). Matka oli yli 7000 virstaa (1 virsta = noin 1,07

km), ja vangit kulkivat sen jalkaisin. Matka kävi etapeittain: kaksi päivää menoa ja etappien välillä yksi päivä lepoa. Etappiväli oli 25-30 virstaa, ja etappien välillä oli puolietapiksi kutsuttu yöpymispaikka. (Juntunen 1983, 62.)

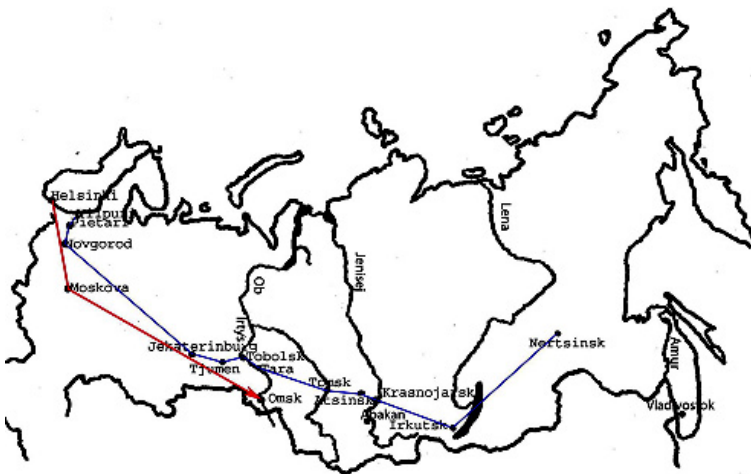
Alpo Juntusen (1983, 56) mukaan vuosina 1826-1888 Suomesta karkotettiin Siperiaan 3321 henkilöä, miehiä 2859 (86%) ja naisia 462 (14%). Heistä 899 (27%) oli kuolemantuomiosta armahdettuja ja kaivoksiin ja tehtaisiin lähetettyjä.

2422 henkeä (73%) oli karkotettu siirtolaisiksi, siis kolme neljäsosaa. Vuonna 1897 Siperiassa oli Juntusen (1983, 134) tietojen mukaan yhteensä 2182 suomen- ja 328 ruotsinkielistä.

Siperian suomalaisten rangaistussiirtokunnat ja nykyiset asuinpaikat

Siperian pinta-ala on noin 12 765 900 neliökilometriä (Juntunen 1983, 19). Se koostuu tundrasta, taigasta, arosta ja vuoristosta. Siperiaa leimaavat myös valtavat joet Ob ja Jenisei haaroineen. Länsi-Siperian Ob-joen suurin haara on Irtyš-joki sivujokineen. Noita sivujokia ovat Išim, Tui, Šiš, Oša,

FM Ruslan Haarala valmistui Helsingin yliopistosta vuonna 2005 pääaineenaan Suomen kieli ja kulttuuri. Hannele Jönsson-Korholan kurssi ”Suomen kieli Suomen rajojen ulkopuolella” innoitti kirjoittajaa tutkimaan siperiansuomalaisia ja kirjoittamaan humanististen tieteiden kandidaatin tutkielman (2002) tästä aiheesta.. Tämä artikkeli perustuu Haaralan pro gradu -tutkielmaan ”Siperiansuomalaiset ja siperiansuomi” (2005).

Kartta 1. Siperian kartta (— karkotusreitti; → oma matkareittini)

Ui ja Tara, jotka virtaavat Omskin alueen pohjoisosassa; ainoastaan Om-joki sijaitsee eteläosassa.

Omskista on hyvä huomata sen korkea ikä. Omsk sijaitsee Om- ja Irtyš -jokien rannoilla. Omskin linnoitus on perustettu vuonna 1716 pienen Om-joen rannalle, jota paikalliset asukkaat kutsuvat Omskiksi. Om-joki, jonka varrelle kaupunki alun perin on perustettu, saa alkunsa Vasjuganin soista ja laskee Irtyšiin. Omskin nykyinen asukasluku on vähän yli 1 160 000.

Olen käynyt Siperassa kahdesti. Ensimmäisen matkan sinne tein lokakuussa 2001. Matka alkoi 2.10.2002 Helsingistä, ja Moskovan kautta lentäen saavuin Omskiin seuraavan päivän aamuna. Matkaa Helsingistä oli taittunut 3785 kilometriä (matkareittini on kartassa 1). Vietin Länsi-Siperiassa tutkimukseni kannalta tuottoisan viikon 2.-9.10.2002 selvittellen, mistä voisoin tavoittaa suomalaisten jälkeläisiä Siperiassa. Toisen matkan seudulle tein heinäkuussa 2002. Tämä matkani al-

koi 5.7.2002 Helsingistä, ja Pietarin kautta lentäen saavuin uudestaan Omskiin. Tällä kertaa vietin Länsi-Siperiassa 20 päivää 5.-25.7.2002.

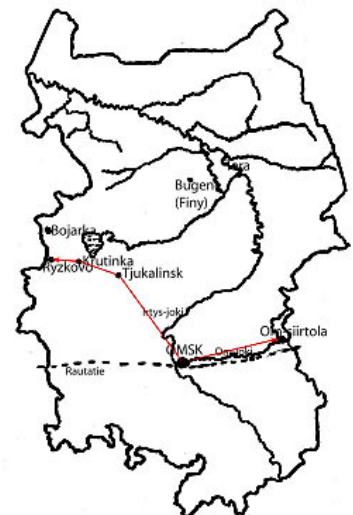
Kerron tässä artikkelissa niistä paikoista, joissa matkoillani kävin, ja annan kuvan Länsi-Siperian siirtoloiden synnystä ja vaiheista, karkotettujen elämästä ja suomalaiskylien asukkaista. Teen sen tähänastisen historian tutkimuksen sekä matkoilla hankkimieni faktojen, löytöjen ja elämysten perusteella. Kävin tapaamassa suomenkielen puhujia, jotka olivat peräisin sekä suomalaisten varsinaisista rangaistussiirtoloista että Länsi-Siperian muista kylistä.

Rangaistussiirtokunnat Ryžkovo, Bugene, Bojarka ja Om-siirtolan kylät Helsinki, Narva, Vanha Rääveli ja Vanha Riika sijaitsivat Länsi-Siperiassa (kartta 2 ja 3) nykyisen Omskin alueella (tässä artikkelissa en käsittele Länsi-Siperian eteläistä Aštšegul-siirtolaa enkä myöskään Itä-Siperian siirtoloita Verhne-Suetuk ja Åbo). Näistä rangaistussiirtoloista ovat tähän

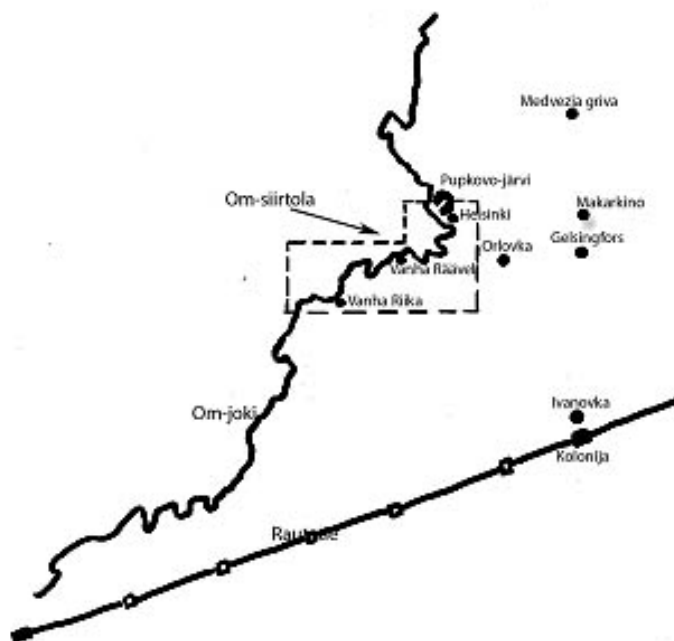
päivään asti säilyneet asuttuina ainoastaan Ryžkovo ja osa Om-siirtolaan kuuluvista kylistä (Vanha Rääveli ja Vanha Riika). Matkoillani onnistuin käymään myös paikalla, jossa ennen sijaitsi Helsinki-niminen kylä. Kävin myös kylissä nimeltä Orlovka ja Ivanovka (kartta 3), jotka eivät ole olleet varsinaisia rangaistussiirtoloita ja ovat ehkä siitä syystä jääneet miltei tuntemattomiksi aiemmin tehdyille tutkimuksille. Myös samalla Om-siirtolan alueella ennen sijainneet suomalaisten asuttamat kylät Gelsingfors, Medvežja Griva ja Markarkino (kartta 3) ovat nykyään asumattomia.

Ryžkovo

Ensimmäinen ja vanhin Siperian siirtola on Ryžkovo. Se perustettiin vuonna 1805, ja se sijaitsee 214 virstan (n. 230 km) päästä Omskista pohjoiseen. Omskin valtiollisen arkiston (GAO 1858)

Kartta 2. Omskin alueen kartta (→ oma matkareittini)

Kartta 3. Oms-siirtolan kartta

tietojen mukaan Ryžkovon perusivat suomalaiset talonpojat (20 inkerinsuomalaista perhettä), jotka lähtivät vapaaehtoisesti ja keisari Aleksanteri I:n luvalla Siperiaan.

Siirtolan elämän alkuvaiheissa asiat Ryžkovossa sujuivat erittäin hyvin: vuonna 1807 kyläläiset rakensivat pienen rukoushuoneen (Saari 1994, 7), vuonna 1816 kirkon ja pappilan (GAO 1814-1816), ja vuonna 1819 he saivat oman virolaissyntyisen pappinsa. Suomalaisen papin he saivat vuonna 1840; tämä oli syntynyt Savonlinnassa, ja hänen nimensä oli Peter Pundan (Saari 1994, 7).

Vuodesta 1843 Ryžkovoon alettiin entistä taajemmin karkottaa pahantekijöitä, ja sinne sijoitettiin kaikki Länsi-Siperian luterilaiset. Suurin osa karkotetuista edusti Venäjän vähemmistökansoja Inkerinmaalta (Pietarin alueelta), Liettuasta, Virosta ja Kar-

jalasta. Ryžkovoon joutui myös suomalaisia sekä Suomesta että Siperian eri alueilta. Osa heistä kärsi karkotusrangaistusta jostain rikoksesta, mutta osa oli vapaaehtoisesti siirtynyt asumaan seudulle. Kun rikollisia tulvi Ryžkovoon suurin määrin, pahat tavat (juoppous, tappelut ja varkaudet) alkoivat saada ensi sijan ryžkovolaisten elämässä ja monet kyläläiset muuttivat pois. Poismuuton toiseksi syyksi voidaan lukea myös se, että vuonna 1846 kylä paloi miltei täysin (Saari 1994, 7). Vaikka tulipalon jälkeen muuttoliike pois Ryžkovosta jatkui, siirtola kasvoi niin, että vuonna 1846 siinä asui 900 ihmistä, vuonna 1858 asukkaita oli jo 1604 (GAO 1858) ja vuonna 1859 Ryžkovon väkiluku huipentui 1653:een (Juntunen 1983, 103).

Itselleni oli suuri saavutus, että vuoden 2002 matkani yhteydes-

sä pääsin hankalan matkan päässä olevaan Ryžkovoon (matkareittiini on kartassa 2). Lähdin Omskista bussilla varhain aamulla. Omskin linja-autoasemalla sain tietää, ettei Omskin ja Ryžkovon välillä ole suoraa yhteyttä, joten jouduin vaihtamaan bussia väliasemilla kahdesti: Tjukalinskissa ja Krutinkassa. Vaikka Omskista Tjukalinskiin on vain n. 145 km ja tie on asfalttipäällysteinen, tien ja bussin kunto olivat sellaiset, että matkaan meni kolme ja puoli tuntia. Lisäksi menopelin täristys aiheutti pahoinvointia. Ainoana nautintonaani oli katsella Siperian maisemia bussin ikkunasta. Se Siperian osa, jonka läpi matkustin, on hyvin tasaista ja avaraa, mutta pohjoisemmaksi mennessä metsät valtaavat aron.

Tjukalinsk, joka sijaitsee Siperian arolla, on 12 700 asukkaan kaupunki. Linja-autoasemalla huomasin ihmisten katselevan minua kaiketi ihmetellen, mikä minut tälle seudulle toi. Näistä katseista ja tietäen kertomusten perusteella Siperian tilanteesta tunsin oloni turvattomaksi, kunnes pääsin seuraavaan bussiin jatkomatkaa varten. Vaihdettuani näin bussia Omskin ja Krutinkan väliasemalla Tjukalinskissa toivoin pääseväni iltaan mennessä Ryžkovoon.

Savuttuani toiselle väliasemalle, Krutinkaan, huomasin sen asemarakennuksen näyttävän tavaliselta vajalta. Ulkona satoi. Krutinkan bussiaseman lipunmyyjä, tanakka nainen, ihmettelikin kovasti, että tällaisella säällä halusin päästä perille Ryžkovoon jo samana iltana. Sinne oli jäljellä kuitenkin ainoastaan 35 km:n matka. ”Tänään sinne menevät bussit on peruutettu”, hän sanoi ja lisäsi:

”Etkö sinä itsekkin näe, millainen ilma on? Oletko muka ensi kertaa näillä mailla käymässä?” Niinpä jouduin samana päivänä palaamaan Omskiin. Tämä seikkailu vaati minusta ainakin päivän lepoa, jonka jälkeen, masennuksesta huolimatta, ryhdyin uuteen yritykseen. Sekin päättyi fiaskoon. Vasta kolmannella kerralla, kun sää pysyi muutaman päivän kuivana, pääsin perille.

Ryžkovo on nykyäänkin suuri kylä, jossa asuu noin 800 ihmistä. Kylän keskus sijaitsee erittäin kauniissa paikassa lammen ympärillä. Kylässä on koulu, kirjasto ja kulttuuritalo. On myös suunniteltu kirkon rakentamista, ja pappi on jo käynyt seudulla pyhittämässä kirkkoa varten paikan. Suurin osa nykyasukkaista on venäläisiä tai Kazakstanista Venäjälle muuttaneita pakolaisia. Alkuperäisen inkerinsuomalaisen väestön jälkeläiset ovat jo täysin venäläistyneitä eivätkä enää hallitse suomen kieltä. Suurin osa heistä on muuttanut kylästä pois, ja vanhemmat inkeriläisten, lätiläisten, virolaisten ja suomalaisten edustajat ovat kuolleet.

Ryžkovossa tapasin ainoastaan kolme suomea taitavaa ihmistä. Yksi heistä oli Helen Jurjeva. Hän kommentoi Olavi Granön vierailua ja kertoi, ettei itse ole mikään ”korlakka” (karjalainen) — tosin hänen talonsa oli täynnä ortodoksisia ikoneja. Muut Ryžkovossa tapaamani suomea taitavat ihmiset olivat Hilma Enkvist ja hänen äitinsä Ustinja. Haastattelin heitä molempia ja huomasin, että Hilma vastasi äidilleen venäjäksi, vaikka äiti puhuikin hänelle suomea — tämä oli kielen kannalta mielenkiintoinen havainto. Yövyin

Ryžkovon kylässä eräiden lätiläisten luona. Kylän nykytilanne on erittäin vaikea. Se johtuu siitä, että kylän ja alueellisen keskuksen yhteydet ovat huonot. Kylässä valitsee työttömyys, kun kollektiivitilat eivät talouden romahtamisen vuoksi toimi.

Matkallani takaisin koin samanlaisia vaikeuksia kuin kylään pyrkiessä. Ennen suunnittelemani lähtöpäivää satoi aamusta iltaan, joten jouduin lykkäämään matkaani Omskiin bussiyhteyksien puutteessa. Kahden päivän kulluttua sade onneksi lakkasi ja pääsin turvallisesti Omskiin.

Bugene (Pudene, Finy)

Bugene (Pudene, Finy) sijaitsi Bugen-joen varrella noin 50 virttaa (n. 54 km) länteen Taran kaupungista (GAO 1858). Sen perustivat 20 inkeriläisperhettä, jotka vuonna 1848 lähtivät Ryžkovosta palon jälkeen (Saari 1994, 8). Perheet, jotka olivat siirtyneet Bugeneen, olivat varakkaita ja sen vuoksi saivat pian uudella paikalla talot rakennetuksi, maata viljelyksi ja karjaa kasvatetuksi (Granö 1905, 23).

Tähän Bugene (eli Pudene, myös Finyl) -siirtolaan kuului neljää kylää: Bugene (Finy), Välikylä (tai Matin zaimka), Unkurin kylä (Larivonova2 zaimka tai Laron kylä) ja Orikovo (Oregovo) (Granö 1905, 23; Zlobina 1972, 88-89).

Bugene-nimessä on paljon vaihtelua eri lähteissä: Granö J. (1893, 38) ja Granö J. G. (1905, 22) mainitsevat nimen Bugene, venäläisen arkiston asiakirjoissa (GAO 1858) käytetään nimeä Pudene, ja paikalliset venäläiset

asukkaat kutsuivat puheessaan kylää Finyksi, Suomen kyläksi tai Tšuhonskojeksi. Kylän nykyinen ja virallinen nimi, joka on merkitty karttaan, on Finy (FSGKR AT 2000).

Välikylä (Matin zaimka) sijaitsi Bugenesta 20 km etelään. Se sai alkunsa inkeriläisen Matti Andrejevin vuonna 1872 perustamasta uudistalosta. Välikylässä asuvat Laaro ja Matti Unkuri, jotka tuluaan karkotetuiksi Suomesta rakensivat vuonna 1898 uudistalot, joiden ympärille sitten on syntynyt Unkurin kylä (Larivonova zaimka) 3 km Suomen kylän eteläpuolelle. Unkurin kylän rinnakkaisnimenä on käytetty myös nimeä Laron kylä (aineisto 2001).

Orikovo, neljäs siirtolaan kuuluva kylä, sijaitsi 28 km Suomen kylästä lounaaseen, ja se on saanut alkunsa Mikko Andrejevin ja Juri Orikovin vuonna 1870 perustamasta uudistalosta. (Granö 1893, 84-99; Granö 1905, 23-24.)

1800-luvun lopulla Finyissä oli lähes 100 taloa (Zlobina 1972, 88). Suomesta lähetettyjä pahan tekijöitä Bugenessa oli 10 miestä, joista 7 asui Suomen kylässä, 2 Unkurin zaimkalla ja 1 Orikovossa (Granö 1905, 32), muut asukkaat olivat vapaita siirtolaisia. Vuonna 1902 Bugenen asukasmäärä oli 492 henkeä lukuun ottamatta venäläisiä. Suomalaisia oli kylissä yhteensä 350 henkeä, joista 158 miehiä ja 192 naisia. Kylien asukkaat harjoittivat maanviljelystä, karjanhoitoa, metsästystä ja seetripähkinöiden poimintaa (Granö 1893, 40-44).

Granö matkusti Bugeneen vuonna 1886 kesäkuussa ja kirjoitti (1893, 45-47), että siirtolassa olivat parhaiten säilyneet Inke-

Kuva 2: Länsi-Siperia, Omsk. Vasemmalla Ruslan Haarala (haastattelija). Oikealla v. 1929 Orlovkan kylässä syntynyt kolmannen polven suomalainen Elfrida Mürk (Leinfeld), joka asuu nykyisin Omskissa ja puhuu sujuvaa suomea. - Kuva Ruslan Haarala heinäkuussa 2002.

ristä tuodut kansantavat ja kansanlaulut.

Kun Zlobina (1972, 88) kävi vuonna 1970 Finyssä, niin kylä oli vielä olemassa. Vaikka lokaan 2001 matkallani jo sain selville sen, että kylä nyttemmin on asumaton ja siitä on jäljellä enää hautausmaa (aineisto 2001), yritin kuitenkin käydä paikalla seuraavan matkani yhteydessä heinäkuussa 2002. Yritykseni päästä kylään kuitenkin epäonnistui sateisen kesän ja siitä johtuvan tietömyyden vuoksi.

Bojarka

Ryžkovolaisten kertomusten ja Omskin valtiollisen arkiston tietojen mukaan (GAO 1858) Bojarka sijaitsi Bojarka-joen varrella noin 100 virstaa (n. 107 km)

Ryžkovosta pohjoiseen. Se perustettiin vuonna 1849 eli Ryžkovon palon jälkeen. Myöhemmin, vuonna 1880, siirtola muodostui kahdesta kylästä, Bojarkasta ja Zaimkasta, kun muutaman kilometrin päähän Bojarkasta vuonna 1880 rakennettiin uudistalo ja myöhemmin sinne syntyi Zaimka-niminen kylä (Granö 1905, 33).

Siirtolan väkiluku nousi tuskin sataan henkeen (Granö 1893, 48). Suurena epäkohtana oli se, että siirtolassa oli paljon vähemmän naisia kuin miehiä, joten moni mies hoiti talouttaan yksin (Granö 1893, 50). Kesällä vuonna 1902 Bojarkan suomalaisten väkiluku oli 57 henkeä, joista 32 miehiä ja 25 naisia. Suomesta lähetettyjä pahantekijöitä oli Bojarkassa kaksi miestä, muut asukkaat olivat vapaita inkeriläisiä. (Granö 1905,

37). Pääelinkeinona siirtolassa oli maanviljelys ja karjanhoito.

Om-siirtola

Molempien matkojeni aikana kävin myös Om-siirtolassa (ks. kartta 2). Siinä Siperian osassa maisema on tasaista ja paljasta, mutta metsikköjä on istutettu pidättämään pelloilla lunta. Maa on suo-laista mustaa multaa, joten jopa autolla liikkuminen on varsin hankalaa vuodenajasta riippumatta. Muutamien minua tiellä odottaneiden mutkien ja vaikeuksien jälkeen pääsin perille.

Kun Ryžkovon väkiluku vuoteen 1858 mennessä miltei kaksinkertaistui, pastori Friedrich Wilhelm Meyer, joka toimi Ryžkovon pappina vuosina 1852-1859 (Juntunen 1983, 103), ehdotti Siperian kenraalikuvernöörille Gustav Gasfordille (Hasford) uuden siirtolan perustamista ja kertoi, että paikka löytyisi esimerkiksi Jelskajan kuvernementista Omjoen rannalta. Sinne voisi perustaa siirtolan, johon ihmiset sijoitettaisiin kansallisuuden mukaan (GAO 1858). Vuosina 1858-1859 Ryžkovossa alkoi siirtolaisväestön laskenta. Ryžkovosta lähti-jöiksi kirjoitautui 156 virolaista, 108 suomalaista ja 101 lättläistä perhettä. (GAO 1858-1859.)

Siirtolaisliike Ryžkovosta Om-siirtolaan alkoi vuonna 1861, kun Omskin kenraalikuvernööri osoitti luterilaisille asuinpaikaksi alueen 120 virstan (n. 130 km) päässä Omskista itään Om-joen vasemmalla rannalla. Maata oli 29000 desjatinaa (Granö 1893, 53-54); (1 desjatina = 1,09 hehtaaria). Vaikka uuteen siirtolaan lupasi muuttaa yhteensä 365 perhettä (Saari 1994,

8), vuoteen 1866 mennessä Om-siirtolaan saapui vain 112 perhettä, joissa oli miehiä 254 ja naisia 200 (GAO 1866). Siitä huolimatta vuonna 1889 siirtokunnan väkiluku kasvoi 2300 henkeen (Granö 1893, 54).

Om-siirtolaan kuului neljä kylää: Vanha Rääveli, Vanha Riika, Helsinki ja Narva. Räävelin perustivat virolaiset, Riian lättiläiset, Helsingin perustivat Suomesta tulleet suomalaiset ja ruotsalaiset ja Narvan inkeriläiset (Juntunen 1983, 102). Kylien väliset etäisyydet olivat ainoastaan muutamia kilometrejä. Elinkeinona oli maanviljelys ja kalastus.

Vanha Rääveli on nykyäänkin aika suuri kylä; siinä asuu noin 80 perhettä ja se sijaitsee noin 8 km:n päässä naapurikylästään Orlovkasta länteen. Kylän väestöstä puhuttaessa on hyvä huomata, ettei sen asukkaina ole enää ainoastaan virolaisia vaan myös venäläisiä ja lättiläisiä. Koska Rääveli sijaitsee muiden entisen Om-siirtolaan kuuluvien kylien läheisyydessä, ihmiset tietenkin olivat ja ovat edelleen kontaktissa keskenään, vaikka asuvatkin eri kylissä. Osa siirtyi naimisiin mennessään kylästä toiseen, ja näin syntyi sukulaiskontakteja, osa oli samoissa töissä jne. Näin suomalaistenkin jälkeläisiä asuu Vanhassa Räävelissä tai Virossa, kuten he itse sanovat.

Vanhasta Riista voin sanoa vain sen verran, että kylä on vielä olemassa ja sijaitsee noin 10 km Orlovkasta länteen. Nykyään kylästä ei löydy muuta kuin seitsemän puoliksi romahtanutta taloa ja muutama vanhus, jotka vielä jotenkuten tulevat toimeen paikassa. Talot sijaitsivat molemmin

Kuva 4: Länsi-Siperia, Omskin alue, Ivanovkan kylä. Vasemmalla, oman talon edustalla, on kolmannen polven suomalainen Semjon (Simo) Jurjev. Hän on syntynyt v. 1928 nyt jo asumattomassa Finyn-nimisessä kylässä, ja asuu nykyisin Ivanovkassa. Tapaamisemme yhteydessä Simo lauloi suomalaisia lauluja ja soitti harmonikkaa. Oikealla on neljännen polven suomalainen Elisaveta (Liisi) Holodova (s. 1948).

puolin yhtä lyhyttä katua eivätkä poikkea seudun tavanomaisista rakennuksista.

Helsinki-niminen kylä sijaitsi Om-joen varrella kahden puolen Pupkovo-järveä noin 130 km Omskista itään (GAO 1861). Kylä oli jaettu ylä- ja alaotsaan. Alun perin kylää kutsuttiin Helsingiksi, naapurien kesken sitä sanottiin Ruotsinkyläksi (Granö 1893, 53), ja sijainnin perusteella kylästä käytettiin myös Pupkovo-nimeä. Järven nimi Pupkovo on johdettu venäjänkielisestä sanasta pup, joka tarkoittaa napaa, ja se kuvaa täsmälleen järven muotoa: järvi on navan muotoinen (GAO 1861). Helsingissä ei ollut hautausmaata, ja siksi vainajat haudattiin Vanhaan Rääveliin.

Helsingissä alkuväestönä ovat olleet Suomesta karkotetut pahan tekijät. Juntusen (1983, 107) mukaan Suomesta Siperian Helsinkiin karkotettujen kokonaismäärä

vuosina 1866-1875 oli seuraava: miehiä 591, naisia 79, yhteensä 670, heistä vankeudesta vapautettuja oli 413 ja irtolaisina lähetettyjä 257. Kylän väestöön liittyi myös monta suomalaista perhettä, jotka asuivat ennen hajallaan venäläisissä kylissä. Kylän perustamisvaiheessa asukkaat asuivat turvemajoissa. Suuri muutos tapahtui vuosisadan vaihteessa, kun Helsingissä oli jo peltikattoisia taloja (Juntunen 1983, 123). 1900-luvun alussa kylässä oli 90 taloa, kansakoulu ja osuuskauppa (Zlobina 1972, 87). Yksi haastateltavistani kertoi syntyneensä Helsingissä vuonna 1929. Toinen haastateltavistani kertoi asuneensa kylässä vielä vuosina 1930-1938, jolloin kylässä oli vielä jäljellä yksitoista taloa.

Nykyään kylästä ei ole mitään jäljellä. Suunnilleen vuosina 1940-1950 raivasi noin 6 km:n päässä olevan Orlovka-kylän

tuolloin suuri kollektiivitala peltoja Helsingin paikalle (aineisto 2002).

Helsingin yhteydessä nousee esiin myös mielenkiintoinen kysymys Om-siirtolaan kuuluvista Ruotsinkylästä ja Suomenkylästä, toisin sanoen Helsingistä ja Narvasta. Kuitenkaan Narva tai niin sanottu Suomenkylä ei tällä nimellä esiinny missään tutkimisani Omskin valtiollisen arkiston asiapapereissa eikä ole nykyäänkään asukkaiden käytössä. Koska, kuten informanttini sanoi, Helsinki oli jaettu ylä- ja alaotsaan, oletan että Helsinki (Ruotsinkylä) ja Suomenkylä (Narva) olivat samaa kylää.

Siperian Helsinki-kylästä on kirjoitettu Suomessakin, mutta Helsingfors (Gelsingfors tai Kurki), joka on äärimmäisen kiinnostava suomalaisten ennen asuttama kylä seudulla, on jäänyt varjoon. En voi vastata kysymykseen Gelsingforsin synnyntaustasta enkä siihen, kuuluiko se alun perin Om-siirtolaan, koska tietoni Gelsingforsista nojautuvat ainoastaan paikallisten asukkaiden muistitietoon eikä muuta tietoa löydy mistään aiemmin tehdyistä tutkimuksista. Gelsingfors — käytän tässä tätä venäläistä kirjoitusasua, jota paikalliset asukkaat käyttävät - sijaitsi samalla alueella noin 10 kilometriä Helsingistä itään (eli noin 4-5 km:n päässä Orlovkasta itään), ja sen kansanomaisena nimenä oli Kurki (Kurjen kylä) (aineisto 2001-2002).

Olen tavannut suomalaisia, jotka ovat käyneet vironkielistä koulua Kurjen kylässä. He olivat kotoisin lähellä sijaitsevista Helsingistä, Orlovkasta, Makarkinosta ja Ivanovkasta. Kylä oli

sen verran pieni, ettei siinä ollut edes hautausmaata, kuten ei Helsingissäkään. Gelsingforsistakin haudattiin lähellä olevaan Vanhaan Rääveliin. Kylässä oli neliluokkainen vironkielinen koulu, joka toimi noin vuoteen 1938 saakka. Kylä lakkautettiin vuosina 1945-1950. (Aineisto 2002.)

Ivanovka

Ivanovka on suuri kylä; se sijaitsee noin 10 km:n päässä Orlovkasta. Kylän toinen nimi on Kolonija, koska se sijaitsee sennimisen juna-aseman vieressä. Valitettavasti aiemmat lukemani tutkimukset eivät kerro mitään kylästä, vaikka siinä on aina ollut suuri suomalaisvähemmistö.

Saavuttuani Ivanovkaan kävin kylän hautausmaalla ja löysin sieltä sukunimiä, jotka eivät näytä olevan suomalaisia, kuten Pingus tai Jurjev, mutta tapaamieni asukkaiden mukaan ne kuuluivat suomalaisille. Myös Omskin alueen paikallislehtien artikkelit kertovat näistä oudoista sukunimistä ja ehdottavat selitykseksi erilaisia vaihtoehtoja. Eräänä iltana, ennen lähtöä kylästä kaupunkiin, kävin Semjon (Simo) Jurjev -nimisen suomalaisen luona. Vaikka oli jo myöhä, hän lauloi suomalaisia lauluja ja soitti pihalla harmonikkaa tervehtien tällä tavalla käyntiäni näillä kaukaisilla mailla.

Ivanovkassa on hyvin kauniit maisemat. Sen sijaan kyläläisten nykytilanne on erittäin heikko. Nuorisoa on kylässä hyvin vähän, koska työnteon mahdollisuudet ovat vähäiset. Myös monet vanhat kylän asukkaat ovat siirtymässä asumaan sukulaistensa luo

Omskiin, koska eivät enää voi hoitaa talouttaan.

Ivanovka ei ole ainoa kylä, jossa ei aikaisemmin ole tiedetty suomalaisia asuneen. Oli myös sellaiset kylät kuin Makarkino ja Medvežja Griva, jotka eivät enää ole olemassa. Aineistoni (2001-2002) pohjalta voin kertoa ainoastaan, että niissäkin puhuttiin aikoinaan suomea.

Orlovka

Orlovka sijaitsee noin 140 km Omskin kaupungista itään Om-joen rannalla. Orlovkan kylä ei ollut varsinainen siirtola, vaan sen asujamisto muodostui siirtolaisista, jotka muuttivat kylään eri rangaistussiirtoloista. Kansanomaisena nimenä Orlovkan kylästä käytettiin nimeä Sarvi eli Sarven kylä. Se johtuu siitä, että Orlovkan kollektiivitala oli Neuvostoliiton aikana rikas ja siellä oli erittäin suuri määrä sarvipäistä karjaa (aineisto 2001-2002).

Orlovka on nykyäänkin suuri kylä. Sen pituus on noin kaksi kilometriä, ja kylässä on kaksi varsinaista katua. Talot ovat hirsirakennuksia, yleensä yksikerroksisia, ja sijaitsevat molemmin puolin katua. Tavallisesti talojen pihalla on navetta, sauna ja talli. Kylän väestönä on suomalaisia, virolaisia ja venäläisiä sekä viime aikoina Venäjälle muuttaneita kazakheja.

Tiedot Orlovkan kylän perustajasta ja nimityksistä ovat hämärän peitossa. Vieno Zlobina esitti (1972, 87), että Orlovkan alkupe räinen nimi oli peräisin sen ensimmäisestä asukkaasta korlakka Orlovista. Ollessani Siperiassa lokakuussa 2001 ja haastattellessani yhtä siperiansuomalaista sain tie-

tää, että kylää kuitenkin kutsuttiin Orukyläksi tai Orunkyläksi. Voi olettaa, että kylännimi Orula tai Orunkylä edustaa vironkielistä paikannimeä. Virolainen sana oru (or/g -u), josta kylännimi on voinut saada alkunsa, tarkoittaa laaksoa, ja kylän sijainti vastaa erinomaisesti kyseisen sanan merkitystä. Ollessani heinäkuussa 2002 Siperiassa löysin Orlovin jälkeläisen (lapsenlapsen), joka on syntynyt Orlovkassa. Orlov oli tämän haastateltavani äidin isä. Haastattelemani Orlovin jälkeläinen, Elfrida, kertoo, että hänen isänsä ja äitinsä asuivat Helsinki-kylässä, josta he sitten muuttivat uuteen paikkaan ja rakensivat siellä talon, missä hän kasvoi. Tämä oli Orlovin perustama Orlovkan kylän ensimmäinen talo. Se paloi 1980-90 luvulla (siitä ei minulla ole tarkkaa tietoa), mutta osa talosta on nykyäänkin jäljellä. Elfridan äidin sukunimi oli Orlova, mutta kansallisuudeltaan hän oli suomalainen, kuten selvää suomea äidinkielenään puhuva Elfrida sanoi.

Kävin Orlovkan hautausmaalla ja löysin kylän perustajan haudan sekä hautoja, jotka kuuluivat perheenjäsenille. Heidän syntymävuotensa on mainittu vuodesta 1877 alkaen. Hautausmaalta löytyy erittäin paljon suomalaisia sukunimiä, kuten esimerkiksi Rambanen, Seppänen ja Kleimola. Osassa haudoista on venäläinen sukunimi, mutta kylän asukkaat kertovat ihmisten olleen suomalaisia, joiden sukunimet ovat venäläistyneet.

Ylipäänsä Orlovkan kylästä löysin, Omskia lukuun ottamatta, enemmän suomalaisten jälkeläisiä kuin mistään muualta Omskin alueen kylästä. Orlovkassa tapa-

sin suomalaisten jälkeläisiä, jotka olivat muuttaneet sinne jopa Krasnojarskin alueelta Minusinskin seudulta, jossa oli suomalaisten siirtoloita, ja myös lähempänä sijaitsevasta Finystä.

Lähtiessäni takaisin Suomeen tunsin jonkinlaista ikävää siitä, että Siperian-matkani päättyi. Paluumatkallani jäin miettimään: Keitä ovatkaan siperiansuomalaiset? Ovatko he enää edes suomalaisia? Muistin erään haastateltutilanteen, jossa yksi haastateltavistani vastasi kysymykseeni — Kuka olette, keneksi tunnette itsenne, oletteko suomalaisia vai venäläisiä? — näin: ”Ollaan suomalaisii”.

Nykytilanteessa Siperiassa suomalaisten mahdollisuudet säilyttää kulttuurinsa ja kielensä ovat miltei olemattomat. Siperiansuomalaisten kulttuurikeskus, joka on Omskin kaupungissa, toimii heidän omilla voimillaan ja heidän innostuksestaan, mutta siperiansuomalaisten asema on heikko, ja toiminta voi katketa milloin tahansa. Vanhemmat suomalaiset raihnistuvat vanhuuttaan, ja nuorten suomalaisten jälkeläisten keskuudessa tapahtuu paluumuuttoa.

Ollessani vielä Omskin kaupungissa tapasin siellä papin virassa toimivan Juha Saaren. Hän oli tullut Suomesta Omskiin heinäkuussa 2002 inkeriläispappina ja aikoo olla Siperiassa pitkään. Hänen tavoitteensa, kuten hän kertoi, on saada seurakunta toimimaan itsenäisesti. Näin onneksi suomalaisetkin saavat Siperiassa jälleen mahdollisuuden käydä kirkossa ja osallistua jumalanpalvelukseen omalla kielellään.

Matkojeni vaikeuksista huolimatta pidän Siperiassa tekemää-

ni työtä äärimmäisen antoisana. Olen ikään kuin astunut kaukaisen Siperian historiaan ja avannut itselleni aivan uuden oven suomalaisen kulttuurin moninaisuuteen. Suomalaisten jälkeläiset, joita tapasin, edustavat osaa kaukaista Suomea Siperiassa, ja samalla he edustavat Suomessa osaa kaukaista Siperiaa.

Otteita matkapäiväkirjastani

Jokaisella ihmisellä on oma elämäntarinansa. Alma Davydovna Jurjeva (Unkuri) on syntynyt vuonna 1927 Omskin alueella Illarionovkassa, tai kuten sitä kutsuvat siperiansuomalaiset, Laron kylässä. Alma Davydovna on Siperiassa kuuluisan Matti Unkurin jälkeläinen. Matti Unkurista kertoo jo pastori Granö (1893, 95-96), kun hän virkamatkallaan Bugene-siirtolaan vuonna 1886 tapasi Martin, joka oli kotoisin Ylihärmästä ja asui ensiksi Bugene-siirtolan Välikylässä ja perusti sitten Unkurin kylän (Larivonova zaimka, myöh. Illarionovka) (Granö 1905, 23). Granön (1893, 96) mukaan Matti ei halunnutkaan takaisin Suomeen, ainoastaan hän kaipasi vanhempiansa. Matti Unkuri oli perheessään kahdeksas lapsi ja nuorena, noin 20-vuotiaana, hän teki törkeän rikoksen: puukotti toverinsa kuoliaaksi tytön takia. Sen vuoksi Matti tuomittiin kuolemaan vuonna 1875. Kirjoitettuaan keisari Aleksanterille armahdusanomuksen Matti sai armahduksen kuolemantuomiosta, ja sen sijaan hänet karkotettiin Siperiaan noin vuonna 1879 (aineisto, 2001). Yksi Alman kertoma tarina koskee

hänen isänisäänsä Matti Unkuria (seuraava näyte olen litteroinut haastattelunauhoitteestani, haastattelijan puheenvuoron merkintä teksteissä on RH (Ruslan Haarala), haastateltava on AJ (Alma Davydovna Jurjeva (Unkuri)):

RH: Tiedätteko te mistä päin Suomea teidän suku on?

AJ: No minun, e-e minun äiji, eli Suomessa. Sit hant sit saatteii tänne hänt ja siäl vähäsen teki, pahaa ja saatteii hänt kolmeks vuoreks vai, mitä tänne sinne. Enne oli nu kui sanota et ssilka3 vai kui se sano...

RH: ...karko- karkotus...

AJ: Aha. Nu i⁴ sitte sind toiset veljät viäl, kaks veljää olivat, jäivät Suomee ja hän oli siin ja sittan siäl e-e puutyässä hän siält oli ja sitten ha-, sit hänet, otti sinkä ja meni naimisiin sin ja, sitten jo tulivat perhe tuli ja neljä kans ja sittan on e-e-e rupes te-e- tekemää tupa ittelle, no ei ollu, a saha ei ollu hänelt, a ja sit hän lähti jalkasi Suamest hakema ja sahaa [nauuraa] kaks vuat, kaks vuatta Siperist meni sinne Suamee, no en tiädä kuin se takaisin tuli nu siält, raha ja veip ol5 sai, e-e-e minninki kumesinki kyyttinkä vai no en tiädä kuihan se takas tuli, no i sit häll oli kans kymmenen last äijäll oli, minun niin ko, minun isänisäni.

Haastatellessani siperiansuomalaisia ja kuunnellessani heidän kertomuksiaan sain paljon tietoa heidän elämästään Siperiassa. Nämä kertomukset toivat tutkimukseeni aivan uuden ulottuvuuden, jossa historiallinen faktatieto ja ihmiselämän kokemukset täydentävät toisiaan. Tarinoiden tuoma sosioaineisto valaisi paljon siperiansuomalaisten kulttuurin moninaisuutta.

Siperiansuomi

Siperia on kiinnostanut tutkijoita, ehkä lähinnä kuitenkin maantieteilijöitä ja historioitsijoita, jo 1800-luvulta lähtien, eli pari vuosisataa. Siirtolaisuuden tutkijoita, sukututkijoita, teologeja ja esimerkiksi matkailijoita siperiansuomalaisten elämä on kiinnostanut vasta muutaman vuosikymmenen. Siperian suomenkielestä on tutkimusta tehty hyvin vähän.

Kielelliset muutokset johtuvat luonnollisesti kielikontakteista. Kielikontaktitilanteet voivat olla erilaisia, joten niistä kielisiin saadut vaikutuksetkin jakautuvat eri tasoihin. Silloin, kun vähemmistökielen puhujat joutuvat vieraan kulttuurin ympäristöön täysin eristyneiksi kotimaastaan ja omasta kulttuuristaan, kielikontakti on tiiviimpää ja vaikuttavampaa.

Siperiansuomen puhujat erotuvat toisistaan taustaltaan, koulutukseltaan ja elämäntavoiltaan. Suurin osa tavoittamistani siperiansuomen taitajista on iäkkäitä ihmisiä, jotka ovat syntyneet ja asuneet koko ikänsä Siperiassa eivätkä koskaan ole käyneet Suomessa. Keskenään he puhuvat kieltä, jota kanssapuhujat ymmärtävät täysin, mutta jonka pohjana ovat kuitenkin puhujan tausta ja uudesta ympäristöstä saadut vaikutteet. Monet eivät enää tiedä tai muista, mistä päin Suomea heidän esivanhempansa olivat kotoisin, mutta joka tapauksessa siperiansuomelle on ominaista se, että pohjana on puhujan vanhempien, isovanhempien tai jopa isoisovanhempien Suomesta peräisin oleva murre. Uusi ympäristö on kuitenkin lyönyt siihen vahvan leimansa.

Länsi-Siperiassa käytetyssä suomenkielessä on paljon vierasperäisiä aineksia. Se on luonnollista, koska ihmiset ovat eläneet vieraassa kulttuuriympäristössä kaukana muista suomenkielen puhujista ja olleet pakostakin vuorovaikutuksessa muita kieliä puhuvien kanssa. Tässä painottaisin sitä, ettei vaikutuksia ole tullut ainostaan venäjänkielisen ympäristön kautta, vaan suomenkielillä puhuvat ovat olleet yhteydessä myös muiden kielten puhujiin, joita on asunut samoilla seuduilla. Siperian suomenkieleen on tullut paljon laina-aineksia mm. viroon kielestä.

Saavuttuani Siperiaan ja päästyäni Omskin valtiolliseen arkistoon tutkimaan asiakirjoja huomasin, että kansallisuudeltaan suomalaisia ei niistä löytynyt. Syynä lienee olleet Neuvostoliiton ja Suomen väliset sodat; niiden aikaan (1939-40 ja 1941-44) monet suomalaiset vaihtoivat henkilöpapereitaan ja kirjoittautuivat virolaisiksi. Naispuoliset jälkeläiset menivät naimisiin venäläisten kanssa ja vaihtoivat sukunimensä.

Venäjän kielen vaikutus siperiansuomeen on vahvaa. Venäläisen kulttuurin läsnäolo ja venäjän kielen dominoivuus on tuottanut siperiansuomeen runsaasti uusia lainoja ja ilmauksia (esim. vnu-ki 'lapsenlapsia', vot tak praelna 'eikö niin'). Siperiansuomi on suomea, mutta sen taustalla ovat ajatuksia ja ajatusmaailmaa jäsentämässä venäjän kieli ja venäläinen kulttuuri (esim. kysyn izvenenija 'pyydän anteeksi', piam menem penssiä pääl 'kohta menen eläkkeelle').

Siperiansuomalaisten käyttämä suomi kuvastaa dominoivan

kulttuurin vahvuutta, ja heidän kielessään esiintyvä laina-ainesten määrä kertoo varsin rajallisista kielensäilyttämismahdollisuuksista: siperiansuomalaisten suomenkielisessä puheessa venäjän lainoja - yksittäisiä sanoja, mutta myös pitempiä katkelmia - esiintyy runsaasti (esim. Oli nii ... oli tiretoriks (sm. 'johtajana') Villi, a ...nu kuin ... ded ne pomnit (ven. 'ukko ei muista'), ded pomnit (ven. 'ukko muistaa') kaikki sanat). Toiseen suuntaan kulkevaa lainautumista ei esiinny: heidän venäjänkielisessä puheessaan ei koskaan ole lainoja suomen kielestä.

Länsi-Siperian matkoilla huomioni kohdistui siihen, että siperiansuomalaiset ovat eläneet venäläisessä kulttuurissa, mutta myös hyvin tiiviissä kontaktissa virolaisiin: ”Tere! Juttele eestis tai suomeks, daže (ven. daže 'jopa') rysäki käyb” tai ”Saatko arvoa (vi. saada aru 'ymmärtää') meist?” — tällaisia ilmauksia sain kuulla Länsi-Siperiassa oleskeluni aikana.

Kuten edellisestä ilmauksesta näkyy, siperiansuomalaisten käyttämään kieleen kuuluvat lainasanat ovat kahdesta eri kielestä: venäjämästä ja virosta. Molemmista kielistä saadut lainasanat ovat kiinteästi liittyneet siperiansuomeen niin, että sama puhuja voi puhetilanteessa käyttää samaa tarkoitettavaa virolaista ja venäläistä lainasanaa, eli sanalla on olemassa ikään kuin kaksi eri lainavarianttia: dom (ven.) ~ tuba (vi.) 'talo'; gorod (ven.) ~ linna (vi.) 'kaupunki'; otpusk (ven.) ~ puhkus (vi.) 'loma'; ulitsa (ven.) ~ tänävä (vi.) 'katu'.

Jüri Viikberg (1989, 81-82) esittää Siperian suomalais-virolaisia kielisuhteita kuvatessaan neljä

kontakteja edistänyttä vaikutustekijää: pitkäaikainen lähekkäin eläminen, virolaisten ja suomalaisten lukuisuus seudulla, seka-avioliitot ja kielisukulaisuus.

Venäjän luterilaisia karkotettiin Siperiaan ja sijoitettiin samoille alueille. Vaikka siirtoloihin myöhemmin perustettiin kylä kansallisuuksien mukaan, suomalaisten ja virolaisten kylät sijaitsivat vierekkäin ja niiden etäisyydet olivat hyvin pienet. Siis lähekkäin eläminen on vaikuttanut siperiansuomalaisten kontakteihin virolaisiin monillakin tasoilla. Yhtenä esimerkkinä niistä voi esittää sen, että siperiansuomalaisten lapset kävivät virokielistä koulua yhdessä virolaisten lasten kanssa (Viikberg 1989, 81; aineistoni: lokakuu 2001 ja heinäkuu 2002).

Virolaisia oli Siperiassa enemmän kuin suomalaisia, mikä myös vaikutti siperiansuomalaisiin. Vuodesta 1886 suomalaisia ei enää karkotettu Siperiaan, mutta virolaisten määrää lisäsi vuosi vuodelta vapaaehtoinen siirtolaisuus. Viikbergin (1989, 81) mukaan vuonna 1897 Siperiassa asui 2182 suomalaista ja 4202 virolaista. Siis virolaisia oli tuolloin jo kaksinkertainen määrää suomalaisiin verrattuna.

Yhteinen uskonto edisti suomalaisten ja virolaisten avioliittoja. Viikbergin (1989, 82) mukaan suomalaismiehet menivät mielellään naimisiin virotarten kanssa ja omaksuivat viroin kielen. Minunkin aineistoni mukaan tämä on yksi kielikontaktien tekijä, mutta aineistoni ei tue ajatusta, että miehet olisivat omaksuneet viroin kielen vaimoltaan. Aineistossani on enemmän esimerkkejä siitä, että suomalainen nainen meni viro-

laisen miehen kanssa naimisiin ja omaksui miehen kielen. Mielestäni täytyy muistaa, että dominoiva kulttuuri on aina läsnä, ja siinä on valta-asemassa patriarkaatti. Vaikka virolaisia karkotettuja oli seudulla enemmän, eivät miehet kuitenkaan omaksuneet vaimonsa kieltä vaan pikemminkin päinvastoin - tästä löytyy aineistostani lukuisia esimerkkejä.

Viikbergin (1989, 81) mukaan suomalainen ja virolainen koulu toimivat vuoteen 1895 yhtenäisenä, mutta vuodesta 1895 erikseen. Neuvostoliiton aikana Siperiassa ei ollut mahdollisuutta opiskella suomenkielisessä koulussa, joten siperiansuomalaisten lapset opiskelivat jälleen virokielisessä koulussa, minkä mahdollisti viroin ja suomen kielten läheinen sukulaisuus. Informanttieni mukaan virokielinen neliluokkainen koulu toimi Länsi-Siperian seudulla Gelsingforsin (Kurjen) kylässä vuoteen 1938 saakka, ja siinä opiskeli myös muutama informanteistani. Suomalaisten ja virolaisten välillä ei ollut suurta kielieroja, ja kuten eräs virokielisessä koulussa opiskellut informantti sanoi ”En ollu unohtukaa pois suamen sana, ei tartenu oppi neit, minul viäl se nuaris saaka, lapses saaka jääny ko viroin koulua käytin, ne, et on paljon yhtäläis-, melkein yhtäläistä”. Siis kielten lähes yhtäläiset rakenteet ja tuttu sanasto edistivät suomalaisten ja virolaisten kommunikointia.

Siperiansuomalaiset ovat omaksuneet viroin kielestä sanastoa (esim. tänävä 'katu' elänikot 'asukkaat'), fraseologiaa (esim. saada arvoa 'ymmärtää' brigadiiri juure 'brigadiirin luokse', työ juure 'töihin'), fonologiaa (esim.

kõik 'kaikki', aek 'aika') ja morfologiaa (esim. hevosenka 'hevossella', oppis 'oppi'). Siperiansuomen muoto-opissa mielenkiintoa ansaitsevat sellaiset virosta peräisin olevat vaihtelut kuin verbin preesensin 3. persoonan päättien -b käyttö (esim. hän õppib), ka/ kä -päätteinen komitatiivi (esim. lapsenka (vi. lapse/ga), käsiinkä (vi. käte/ga) ja si-imperfekti (esim. syntysin, kirjuttasin, työttäsin). Siperiansuomen äännerakenne on säilynyt varsin suomenvoittoisena, mutta kuten esimerkkeistä näkyy, sanastossa ja morfologiasa on huomattavia muutoksia. Painottaisin tässä kuitenkin sitä, että siperiansuomalaiset osaavat erottaa viron suomesta ja osa siperiansuomalaisista on ollut ja on edelleenkin kaksi- tai jopa kolmekielisiä eli he ovat puhuneet ja puhuvat yhä suomea, viroa ja venäjää.

Siperiansuomalaisten nykyisissä kielioloissa on havaittavissa täydellisen kielenvaihdon tendenssi. Kysyin eräältä haastateltavaltaani: "Käytättekö yleensä suomen kieltä paljon nykyään?" Vastauksena kuulin: "No, täl kaik viäl ympärin venäläiset, venäläiset. Ja nämä last nuaret venäjäks puhuvat, kuka eivät kehta vrode [= niinkuin], et huanasti tulee ulos ni, nii venäjä enemmän kaikkia, no."

Suomen kielen kehityksen mahdollisuudet Siperiassa ovat rajalliset, voisin sanoa jopa mitättömät. Tällä hetkellä kielen kehitykselle ei ole tilaa Siperiassa, jos ei nyt tehdä mitään tilanteen korjaamiseksi. Siperiansuomalaisten kulttuurikeskus, joka on Omskin kaupungissa, toimii heidän omilla voimillaan ja heidän innostuksestaan, mutta siperiansuomalaisten asema on heikko ja toiminta voi

katketa milloin tahansa, kun otaetaan huomioon paluumuutto. Suomen kieli Siperiassa on taantumassa, mikä lopulta johtaa siperiansuomen täydelliseen kuolemaan. Yksi informanteistani kommentoi: "Vai kui näin menee suamen kiel-sanat miälest pois? Välin kaikki hyvin tiärän, a välin ei."

Omasta puolestani uskoisin, että siperiansuomen asemaa voitaisiin vielä parantaa. Sitähän sentään yhä käytetään. Keinoja olisi kaksi: paluumuuttoa Suomeen olisi hillittävä, ja siperiansuomalaisia olisi rohkaistava toimimaan kulttuurinsa ja kielensä säilyttämisen eduksi omilla paikkakunnillaan. Näinhän tekee esimerkiksi inkeriläiskirkko. Tämä rohkaisee toimimaan, että siperiansuomi pysyy elossa, ja kukaties kielen kehityksen mahdollisuudet heräävät ja siperiansuomalaisten jälkeläiset voivat olla ylpeitä kansallisuudestaan, kielestään ja kulttuuristaan vielä pitkän aikaa.

Kirjallisuutta ja aineistoa

- Granö, Johannes 1893: Kuusi vuotta Siperiassa. Weilin & Göös, Helsinki.
- Granö, Johannes Gabriel 1905: Siperian suomalaiset siirtolat. - Fennia 22, nro 4: 1-64, Helsinki.
- Haarala, Ruslan 2005: Siperian suomalaiset ja siperiansuomi. Juttele eestis tai suomeks, daže ryssäki käyb. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Haarala, Ruslan 2002: Siperian suomalaiset Orlovkan kylässä. Katsaus Siperian suomen kieleen lainasanojen valossa. Humanististen tieteiden kandi-

daatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Juntunen, Alpo 1983: Suomen vankeinhoidon historiaa. Osa 3: Suomalaisten karkottaminen Siperiaan autonomian aikana ja karkotetut Siperiassa. A. Karisto Oy:n paino, Helsinki.

Saari, Juha 1994: Valoa Siperiaan. Kirkollinen työ Siperian suomalaisten parissa 1863-1921. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitos.

Viikberg, Jüri 1989: Suomalais-virolaisia kielisuhteita Siperiassa. - Virittäjä, s. 79-88.

Zlobina, Vieno 1972: Mitä alkujuurta Siperian suomalaiset ja korlatkat ovat? - Kotiseutu 2-3, s. 86-92.

Itse hankittua ääni- ja kuvamateriaalia n. 15 tuntia: 9 tuntia 10 minuuttia videoituna + 5 tuntia 50 minuuttia vain audioituna.

Lyhenteet

- GAO = Gosudarstvennyj arhiv goroda Omska
- FSGKR AD / AT = Federalnaja služba geodezii i kartografii Rossii, 1997/2000: Omskaja kartografitšeskaja fabrika.
- 1 Finny = suomalaiset < ven. finn = suomalainen, kirjoitusasu finny on venäjän mukaan oikea (kahdella n:llä). Nykykartoissa (FSGKR 1997, 2000) kylä on merkitty nimellä Finy (yhdeellä n:llä).
- 2 Larivonova zaimka, tästä kylä Larionovka = Laron kylä = Illarionovka, josta myös tuli suomalaisia Om-siirtolaan.
- 3 ssilka (ven. ssylka) - karkotus
- 4 i (ven.) - konjunktio ja
- 5 veip ol (vi. vöib olla) - ehkä, kenties